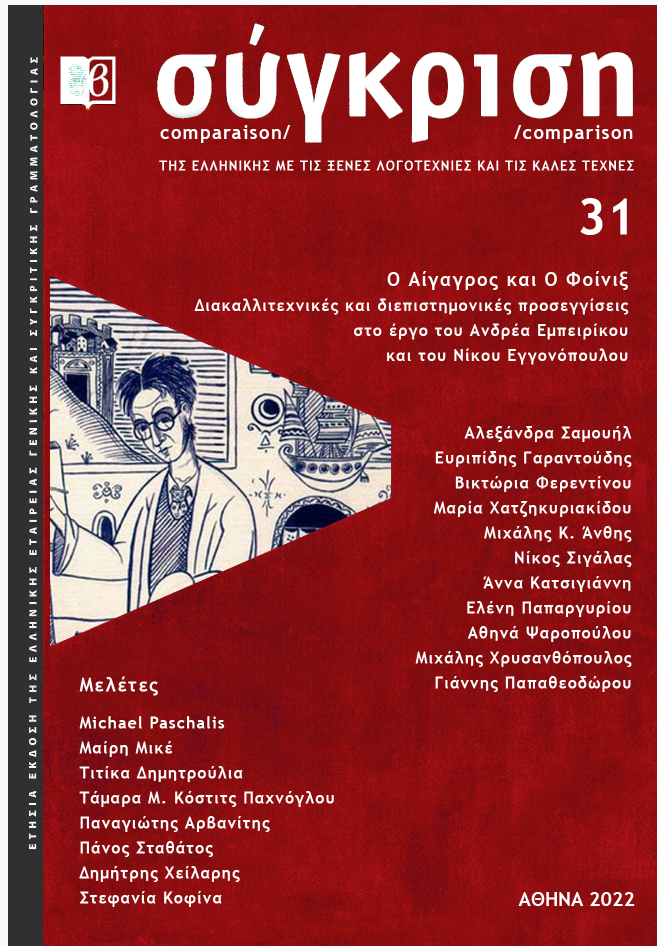

Σύγκριση

Τόμ. 31 (2022)

ΛΗΤΩ ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΟΥ

doi: [10.12681/comparison.32510](https://doi.org/10.12681/comparison.32510)

Copyright © 2022, Ευριπίδης Γαραντούδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΛΗΤΩ ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΟΥ: Έρη Σταυροπούλου, Η νεοελληνική ποίηση και το Εικοσιένα. Διάλογος με την Ιστορία, Αθήνα, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών, Σειρά «Ιστορική Βιβλιοθήκη 1821», 2022, 364 σελίδες. (2022). *Σύγκριση*, 31, 281–286. <https://doi.org/10.12681/comparison.32510>

Έρη Σταυροπούλου, *Η νεοελληνική ποίηση και το Εικοσιένα. Διάλογος με την Ιστορία*, Αθήνα, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών, Σειρά «Ιστορική Βιβλιοθήκη 1821», 2022, 364 σελίδες.

Η αποτύπωση του απελευθερωτικού αγώνα του Εικοσιένα στη λογοτεχνία, και ιδιαίτερα στην ποίηση, ως ερευνητικό ζητούμενο, δεν μπορεί παρά να τίθεται πολυπρισματικά, δεδομένου ότι α) η ποίηση σε αμέτρητες περιπτώσεις τροφοδοτεί διακαλλιτεχνικά τέχνες όπως η μουσική και η ζωγραφική, β) η ποίηση συνδιαλέγεται με τη συλλογική μνήμη, την προφορικότητα της διάχυσης των αφηγήσεων και, εντέλει, τη διαδικασία της μυθοποίησης των εσωκλειόμενων ιστορικών δεδομένων προς την α ή τη β κατεύθυνση και γ) η ποίηση έχει μια προνομιακή σχέση με την Ιστορία, καθώς όχι μόνο τροφοδοτείται από αυτήν και τη μετασχηματίζει, δυνατότητες που έτσι κι αλλιώς ενέχει το λογοτεχνικό κείμενο, αλλά, υπό προϋποθέσεις, γίνεται και η ίδια ένζυμο ιστορικών γεγονότων και εξελίξεων: ο Ρήγας και ο Σολωμός, ο «Θούριος» και ο «Ύμνος εις την Ελευθερίαν» είναι μορφές, συμπεκνώσεις εικόνων και νοημάτων, στο όνομα των οποίων μεταγενέστεροι ανώνυμοι και επώνυμοι φορείς της Ιστορίας δρουν και, συχνά, θυσιάζονται. Το βιβλίο της Έρης Σταυροπούλου, Ομότιμης Καθηγήτριας Νεοελληνικής Φιλολογίας του ΕΚΠΑ, *Η νεοελληνική ποίηση και το Εικοσιένα. Διάλογος με την Ιστορία*, εγγράφεται σε αυτό το πλαίσιο πολυσημίας και πολυπρισματικότητας ως προς την πρόσληψη του Εικοσιένα στην ποίηση, του δίνει ευκρίνεια και συνοχή, όχι μόνο με το εύρος των ερευνητικών του πορισμάτων, αλλά και με την ιδιαίτερη δόμηση του περιεχομένου του, που επιτρέπει στον αναγνώστη να παρακολουθήσει μετασχηματισμούς του υλικού και πολλές φορές εντελώς αναπά-

ντεχες και προκλητικές μεταμορφώσεις ή/και ριζικές ανατροπές του.

Τα πέντε κεφάλαια του βιβλίου τέμνουν τον ιστορικό χρόνο, από την εποχή του ίδιου του Αγώνα μέχρι τις μέρες μας, σε ισάριθμες ενότητες (πριν και κατά τη διάρκεια του Αγώνα, 1830-1880, 1880-1940, 1940-1949, 1950 έως τις μέρες μας), ενότητες που, όπως φαίνεται και από τους εύστοχους τίτλους τους, συχνά δάνεια από πασίγνωστες ποιητικές διατυπώσεις (όπως το «Μεθύστε με το αθάνατο κρασί του Εικοσιένα» του Κωστή Παλαμά για την ενότητα 1940-1949), γίνονται αντικείμενο επεξεργασίας από τη μελετήτρια ως πυρήνες ιστορικών εξελίξεων και κοινωνικο-πολιτικών συγκυριών, ιδεολογικών τάσεων και τρόπων διαχείρισης της συλλογικής μνήμης (π.χ. με την αντιμετώπιση του εθνικού εορτασμού της Εικοστής Πέμπτης Μαρτίου ανά εποχή), αλλά και ποικίλων μορφοποιήσεων στο πλαίσιο της Ιστορίας της Λογοτεχνίας (υποδοχή ευρωπαϊκής εμβέλειας ρευμάτων και κινημάτων στη νεοελληνική λογοτεχνία, όπως ο ρομαντισμός και, ιδιαίτερα, ο ηρωικός ρομαντισμός, ανάδυση λογοτεχνικών γενών όπως η σάτιρα ή τα ποιητικά επίκαιρα ή υβριδικών μορφών έκφρασης, όπως η μελοποιημένη ποίηση). Πάνω απ' όλα, όμως, τα κεφάλαια αυτά παρακολουθούν τα κυρίαρχα θέματα και μοτίβα που υφαίνουν σε κάθε περίπτωση τη λογοτεχνική αποτύπωση του Εικοσιένα και δίνουν απαντήσεις όσον αφορά το εύρος, τη συχνότητα και τον ιδιαίτερο «χρωματισμό» του καθαγιασμού και της μυθοποίησης προσώπων και τόπων. Έτσι, με προγραμματικό τόνο στην εισαγωγή του βιβλίου, η

συγγραφέας προσδίδει στην τριάδα ποίηση/μνήμη/συμβολικό σύμπαν εκείνους τους ρόλους που θα πλαισιώσουν γόνιμα το εγχείρημά της και θα υποστηρίξουν τα κύρια «επεισόδια» της πορείας του: η λογοτεχνία/ποίηση γίνεται ο διάμεσος ώστε τα ιστορικά γεγονότα του παρελθόντος να επικοινωνήσουν με τα νεότερα και τα σύγχρονα (συμπεριλαμβανομένων και των γεγονότων που εμπíπτουν στην Ιστορία της Λογοτεχνίας): η μνήμη αποτελεί την εξασφάλιση για τη δημιουργία ταυτότητας και πολιτισμικής συνέχειας: το συμβολικό σύμπαν προϋποθέτει έναν κοινό χώρο εμπειριών, προσδοκιών και δράσεων τον οποίο εξεικονίζει και ανάγει σε τέχνη. Τα επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα τίθενται με λογική αλληλουχία: Από πότε η Ελληνική Επανάσταση γίνεται θέμα της ποίησης; Και πόσο θα διαρκέσει αυτό; Ποια γεγονότα, πρόσωπα, γεωγραφικά σημεία εμπνέουν περισσότερο και πώς αποδίδονται; Με ποια νεότερα ζητήματα διαλέγεται ο Αγώνας του Εικοσιένα; Και πώς το όλο ζήτημα, στη διαχρονία του, μας οδηγεί στο να συνειδητοποιήσουμε τον ρόλο των ποιητών ως δημιουργών, εκείνων που κατορθώνουν ακόμα και να συνδυάσουν ζητήματα Ποιητικής με την έκφραση του ιστορικού δεδομένου και της μνήμης του;

Τη συνοχή του όλου πεδίου αλλά και τους επιμέρους μετασχηματισμούς υπηρετεί η παρουσία αξόνων που επανέρχονται σχεδόν σε κάθε κεφάλαιο ως τίτλοι υποενοτήτων. Από το δεύτερο κεφάλαιο και μετά, εμφανίζονται σταθερά τα «Εισαγωγικά για την εποχή και την ποίησή της», προκειμένου ο αναγνώστης να έχει μια πανοραμική θέα των ιστορικών και των λογοτεχνικών γεγονότων, της συνθετότητάς τους και των κοινωνικο-πολιτικών συνιστα-

μένων τους: με την ίδια συχνότητα αναδύονται και οι «Άνθρωποι και τόποι», κομβικό σημείο για την εξέλιξη του λογοτεχνικού θέματος «Αγώνας του Εικοσιένα» με όλες του τις συνδηλώσεις στο πέρασμα του χρόνου. Σε τρία από τα πέντε κεφάλαια του βιβλίου χρησιμοποιείται ρητά ο υπότιτλος «Διαμαρτυρία και σάτιρα», καθώς αυτή η συνδυαστική παρουσίαση αποτελεί το υπόβαθρο για την ένταξη μεγάλου μέρους των ποιημάτων που σχολιάζονται, ενώ επανειλημμένα η επιχειρηματολογία αφιερώνει μια διακριτή θέση στη διασύνδεση ποίησης και τελετής (25η Μαρτίου, ανδριάντες κλπ.) ή, όπως προαναφέραμε, στην ποίηση που γίνεται τραγούδι.

Η ομαδοποίηση των διάσημων ή λιγότερο γνωστών ποιητικών φωνών ανά εποχή εμφανίζει συχνά ενδιαφέρουσες αντιστιξίεις: έτσι, η παραδοσιακή διχοτόμηση «επτανησιακή»/«αθηναϊκή» ρομαντική σχολή επανέρχεται και εδώ, αντιστοιχώντας, ετούτη τη φορά, σε μια διάκριση ανάμεσα στην υπερβατική/φιλοσοφική διάσταση της ελευθερίας και τη βαθύτερη ουσία της θυσίας, από τη μια πλευρά (Σολωμός, Κάλβος), και μια περισσότερο εξωτερική χρήση ιερών μορφών και συμβόλων από την άλλη, με σκοπό την ανάπτυξη της σάτιρας, του πολιτικού σχολιασμού και των «ποιητικών επίκαιρων» από φωνές που θέλουν να φωτίσουν εθνικά και πολιτικά ζητήματα και να επηρεάσουν πάνω σε αυτά (Αλέξανδρος και Παναγιώτης Σούτσος, Αρ. Βαλαωρίτης, Γ. Ζαλοκώστας κ.ά.). Επιπροσθέτως, η μελετήτρια τονίζει την τοποθέτηση της πρώτης ομάδας στις απαρχές της ποιητικής παράδοσης για το Εικοσιένα, με την προβολή συγκεκριμένων επεισοδίων, τον σχηματισμό ενός «μαρτυρολογίου» που θα επιδράσει στους επόμενους, τη σταθε-

ρή υπογράμμιση του κινδύνου της διχόνοιας και του αιτήματος για ελευθερία. Αντιθέτως, οι ρομαντικοί της Αθήνας φαίνονται πιο συμβατικοί στη χρήση περισσότερο αναμενόμενων εικόνων, συμβόλων και προσώπων, με στόχο ακόμα και την ενημέρωση του αναγνωστικού κοινού με αυτό που διαμορφώνεται ως μια καθαρά πολιτική ποίηση και φτάνει στα «ποιητικά επίκαιρα». Εξίσου λειτουργική και γόνιμη σε ερευνητικά αποτελέσματα είναι και η διάκριση, στο τελευταίο κεφάλαιο (1950 έως τις μέρες μας), ανάμεσα σε κείμενα στα οποία «οι νεκροί αγωνιστές του πολέμου και της Αντίστασης [του 1940] μπαίνουν στο πάνθεο των Ελλήνων ηρώων, καθώς παρουσιάζονται να συνυπάρχουν διαχρονικά με τους γενναίους μαχητές της Επανάστασης» (κεφ. 5.2, σ. 266), με κορυφαίο παράδειγμα *Το Άξιον Εστί* του Οδυσσέα Ελύτη, και σε έναν αναστοχασμό αποδόμησης του ένδοξου παρελθόντος, «μέσω της παρουσίασης αποσιωπημένων ή παραμελημένων προσώπων και γεγονότων του 1821, της αποκάλυψης σκοτεινών πλευρών γνωστών συμβάντων, της επανεκτίμησης ηρωικών μορφών, αλλά κυρίως μέσω της προβολής και του σχολιασμού αρνητικών όψεων του Αγώνα, που προΐδεάζουν για τη στρεβλή εξέλιξη του ελληνικού κράτους» (κεφ. 5.3., σ. 269, όπου σχολιάζονται, γύρω από τον *Μικρό Ναυτίλο* του Οδυσσέα Ελύτη, πολυάριθμες περιπτώσεις συνθέσεων, όπως ποιήματα του Θανάση Κωσταβάρα, της Ρούλας Αλαβέρα, του Βύρωνα Λεοντάρη, του Θωμά Γκόρπα, του Χριστόφορου Λιοντάκη, του Γιάννη Βαρβέρη και πολλών άλλων). Στο πέμπτο αυτό κεφάλαιο εντάσσεται και η ιδεολογική χρήση του Εικοσιένα από τη Χούντα και, προπάντων, εναντίον της.

Η ανίχνευση του Εικοσιένα στη λογοτεχνία δίνει την ευκαιρία στη συγγραφέα να επεξεργαστεί και να αναδείξει νέες, ενίοτε αναπάντεχες πτυχές στη γνωστή θεματολογία των λογοτεχνικών ρευμάτων και κινήματων. Έτσι, ένα από τα βασικά θέματα του ρομαντισμού, η απαισιοδοξία και η ματαιότητα της ζωής, μετασχηματίζεται εδώ σε «πτώση του αγωνιστικού ιδανικού», όταν, όπως φαίνεται στο αντίστοιχο κεφάλαιο (2.3.), η φαντασιακή σύγκλιση με την Αρχαιότητα μοιάζει πλέον ευκολότερη από τη σύγκριση με την Επαναστατική περίοδο, αν και οι αναμνήσεις από την τελευταία είναι ακόμα ολοζώντανες. Και το θέμα αυτό εξεικονίζεται μέσα από το ιδιαίτερο μοτίβο του, δηλαδή τον λογοτεχνικό τύπο του απόμαχου αγωνιστή του Εικοσιένα, ο οποίος, ξεχασμένος από όλους, ζητάει βοήθεια ζητιανεύοντας ή αναζητώντας ένα ευήκοον ους για την αφήγηση της ιστορίας του (βλ. και 2.7. «Το μοτίβο του αδικημένου αγωνιστή»). Μεγάλο ενδιαφέρον για αυτό που ονομάζουμε νεοελληνικό ρομαντισμό έχει και η προσαρμογή όλων εκείνων των μοτίβων που σχετίζονται με τη ρομαντική νύχτα, το άπειρο και το υπερβατικό στοιχείο, και γίνονται πλέον όνειρα, προφητικά οράματα και φαντασιωσική μετακίνηση σε έναν χωροχρόνο από την «τελευταία λειτουργία» κατά την πτώση της Κωνσταντινούπολης στο μέλλον της «Μεγάλης Ιδέας», τα σπάργανα της οποίας παρακολουθεί το βιβλίο συνδέοντάς τα με την επίμονη ποιητική υπόμνηση της απελευθερωτικής δράσης των μεγάλων αγωνιστών του 21. Αντίστοιχα, στη συνέχεια της έρευνας, παρατηρούμε ότι η κατά παράδοση στραμμένη στην Αρχαιότητα έμπνευση του παρνασισμού και του συμβολισμού δεν αποφεύγει τον σχολιασμό της

σύγχρονης της πολιτικής και ιστορικής θέσης της Ελλάδας μέσα από αναφορές στο Εικοσιένα. Ο Παλαμάς, στον οποίο αφιερώνονται εκτενής σχόλια για τη συγκεκριμένη θεματική σύνδεση στο έργο του, παρουσιάζεται ως «ο τελευταίος από τους μεγάλους Έλληνες ποιητές που σχολίασε συχνά στην ποίησή του, έστω και με σύντομες αναφορές, πτυχές της Επανάστασης με τρόπους πρωτότυπους, ποικίλους και σε συνδυασμό με τα σύγχρονά του γεγονότα» (3.1., σ. 161). Δίπλα του, ονόματα όπως ο Δροσίνης, ο Νιρβάνας, ο Κρυστάλλης κ.ά. συμπληρώνουν την αποτύπωση του Αγώνα στην ποίηση της εποχής, μια απεικόνιση κάθε άλλο παρά μονοσήμαντη.

Μέσα από τη θεματολογία που παρακολουθεί, το βιβλίο ρίχνει λοιπόν έναν ιδιαίτερο φωτισμό στην ιδέα που έχουμε για τα λογοτεχνικά ρεύματα και τις δεσπόμενες θεματικές τους στον νεοελληνικό χώρο. Πέραν αυτού, όμως, το ερευνητικό εγχείρημα της Έρης Σταυροπούλου συμβάλλει και στο εννοιολόγημα του λογοτεχνικού μύθου. Γνωρίζουμε ότι στη σύγχρονη διεύρυνση του φάσματος που διατυπώνεται ως «λογοτεχνικός μύθος», ακόμα και στοιχεία της γεωγραφίας, αν αποκτήσουν μια αφηγηματική υπόσταση και επανεμφανιστούν σε εξατομικευμένες ή συλλογικές καλλιτεχνικές εκφάνσεις, μπορούν να μυθοποιηθούν. Όσο για τα ίδια τα ιστορικά πρόσωπα, αποτελούσαν ανέκαθεν πηγή άντλησης λογοτεχνικών μύθων και μπορούσαν να αντιμετωπιστούν με αυτή τους την ιδιότητα ακόμα και από την πιο παραδοσιακή εκδοχή μιας εθνικής ή της συγκριτικής φιλολογίας. Εδώ λοιπόν, τα πρόσωπα και οι τόποι που κυριαρχούν στην ιστορική και λογοτεχνική μνήμη του Εικοσιένα (Κολοκοτρώνης, Καραϊσκάκης, Κανάρης / Μεσο-

λόγγι, Σούλι, Ζάλογγο είναι κάποια από τα βασικά) εξετάζονται στη διαλεκτική της διαχρονίας του καθγιασμού τους και της συγχρονίας της ανάδυσής τους με επίκαιρα γεγονότα και εν γένει ζητήματα της εποχής τους. Το βιβλίο, σε πολλά σημεία, χρησιμοποιεί ρητά τον όρο «μύθος» και όλη τη βασιζόμενη σε αυτόν σχετική ορολογία πέρα από το «πότε» της ανάδυσής τους και το «γιατί» της επαναφοράς της μνήμης σε αυτά τα συγκεκριμένα πρόσωπα και γεωγραφικά στοιχεία ανά εποχή, η έρευνα στοχάζεται πάνω στη διαφοροποίηση των «συστατικών» τους και τους μετασχηματισμούς των συνδηλώσεών τους αλλά και πάνω στις ποικίλες μεταμορφώσεις των ιστοριών τους μέσα από το φίλτρο της λογοτεχνίας, όπου προστίθενται επεισόδια, μοτίβα και «μυθήματα», θα λέγαμε, χρησιμοποιώντας έναν θεμελιώδη όρο της μυθοκριτικής για την ελάχιστη δομική μονάδα του μύθου. Με άλλα λόγια, ο αναγνώστης θα βρει ποικίλο υλικό για τις περιστάσεις στις οποίες (επανα)χρησιμοποιείται ο εκάστοτε μύθος, τι (μετα)σχηματίζει, τι παίρνει ο κάθε ποιητής από την (ήδη λογοτεχνικοποιημένη) εικόνα του Εικοσιένα και με τι το συσχετίζει. Για παράδειγμα, σε ποίημά του για τον Γαριβάλδι, το 1907, ο Κωστής Παλαμάς αναπτύσσει τη φαντασιακή εικόνα της συμπαρουσίας και της συστράτευσης του Ιταλού απελευθερωτή με ήρωες του Εικοσιένα, αποδίδοντάς του ιδιότητες αρματωλού και κλέφτη. Αντίστοιχα, για να περάσουμε μερικές δεκαετίες αργότερα, το ποίημα του Γκάτσου «Ο ιππότης κι ο θάνατος» (1947) «συνδέει την εικόνα του αρματωμένου πολεμιστή με μορφές ηρώων από την ελληνική παράδοση και το Εικοσιένα» μέσω της χαλκογραφίας του Dürer «Ο ιππότης, ο θάνατος και ο διάβολος»

(1513) (4.3., σ. 251), ενώ την ίδια χρονιά, η σύνθεση *Μεσολόγγι* του Μιχάλη Κατσαρού συμβάλλει στην πολύσημη μυθοποίηση της ηρωικής εξόδου, αποτελώντας ταυτόχρονα μια «υπόρρητη αφήγηση για τον Εμφύλιο, σε μια εποχή που κάθε αναφορά στο θέμα μπορούσε να δημιουργήσει προβλήματα» (4.3., σ. 253). Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η μυθοποίηση του στρατηγού Μακρυγιάννη και της ίδιας της γραφής του ως πράξης και ως ύφους, μια διαδικασία η αφετηρία της οποίας εντοπίζεται στην ποιητική γενιά του τριάντα. Μέσα στο ίδιο πνεύμα, η αμφίσημη στάση της τελευταίας περιόδου που εξετάζεται απέναντι στην Ιστορία (1950-σήμερα) οδηγεί και σε μια έντονη αμφισημία ως προς τη δημιουργία και την πρόσληψη των αντίστοιχων λογοτεχνικών μύθων: η σύνδεση του Καραϊσκάκη με το ποδόσφαιρο (Τάσος Γαλάτης), η περιπλάνηση των τριών Φιλικών Σκουφά, Τσακάλωφ, Αναγνωστόπουλου στο Κολωνάκι, στους δρόμους που φέρουν τα ονόματά τους (Γιάννης Βαρβέρης), η εμφάνιση των ηρώων ως συντελεστών της ταινίας «Ελλάς» (Γιάννης Πατίλης) είναι μερικά από τα πολυάριθμα δείγματα ποιητικής αμηχανίας για τη συνέχιση της μακρόχρονης πορείας μυθοποίησης και το οντολογικό πλέον ερώτημα του νοήματός της.

Το ζήτημα του μύθου μάς επαναφέρει και στην αμφίδρομη σχέση Ιστορίας-Λογοτεχνίας, όπως προκύπτει από το βιβλίο: η Ιστορία τροφοδοτεί την ποίηση, τη συγκινεί και την εμπνέει. Η ποίηση επιλέγει τους κυρίαρχους τόπους, με την ευρύτερη έννοια του όρου, τους σταθεροποιεί στη συλλογική μνήμη, τους συνδέει με εξατομικευμένες περιπτώσεις ποιητολογικής αναζήτησης, με αποτέλεσμα, σε ορισμένες σπάνιες περι-

πτώσεις, και ο ίδιος ο ποιητής –η γραφή του, η φωνή του, η ζωή και η στάση του– να μυθοποιείται (βλ. Σολωμός, Κάλβος, Μπάυρον κ.ά.). Όμως ο μύθος που έχει διαμορφωθεί με τον συγκεκριμένο τρόπο μόνο άχρονος δεν είναι: επιστρέφει στις νεότερες φάσεις της Ιστορίας και μιλάει για αυτές, φέροντας μέσα του την καθαγιασμένη παλαιότερη Ιστορία, με όλα της τα παγιωμένα σύμβολα. Πέρα όμως από αυτό το ζήτημα, το βιβλίο διερωτάται για τη σχέση Ιστορίας και Ποίησης μέσω ενός άλλου μεθοδολογικού θέματος, που έχει να κάνει με τις επιλογές «ενός δημιουργού ως προς τον τρόπο σύνθεσης του ποιήματός του» (1.1., σ. 30), δηλαδή με το κατά πόσο η ένταξη των αναφορών στον Αγώνα απαιτεί την αφήγηση της Επανάστασης «σε όλη τη χρονική της διάρκεια ή τουλάχιστον σε μεγάλο μέρος της» (1.1., σ. 30) ή, αντιθέτως, με το αν «η θέα του σύμπαντος περιορίζεται στην ανάλυση ενός ιστορικού γεγονότος ή εμπειρίας» (1.1., σ. 30). Συνδυάζοντας την ορολογία του Γάλλου φιλοσόφου Paul Ricœur (για την αντίληψη του χρόνου μέσω της αφήγησης στην Ιστορία και τη μυθοπλασία) με το έργο του ιστορικού Αντώνη Λιάκου για τη μετατροπή του παρελθόντος σε ιστορία, η συγγραφέας επιλέγει τους όρους «συνταγματική/παραδειγματική σύνταξη της ιστορικής γραφής» και τους εφαρμόζει συχνά σε συγκεκριμένα παραδείγματα. Η συνταγματική γραφή ξεδιπλώνεται ιδεατά με τον σολωμικό «Ύμνο εις την Ελευθερίαν» και δηλώνει την εγγραφή των γεγονότων με μια διαδοχή από το Α στο Β, με μια συνταγματική πορεία. Η παραδειγματική σύνταξη, επιλογή κυρίως των νεότερων ποιημάτων κατά τη μελετήτρια, απομονώνει ένα στοιχείο, ανασύροντάς το από τη χρονική αλληλουχία στην οποία λο-

γικά ανήκε. Σύντομα ο αναγνώστης διαπιστώνει ότι ένα τέτοιο μεθοδολογικό και θεωρητικό ζήτημα έχει καίριες επιπτώσεις στις βασικές διαδικασίες της μυθοποίησης, της συμβολοποίησης, της συνδηλωτικής/μετωνυμικής λειτουργίας του ελάχιστου για να αναδυθεί το μέγιστο, της ιδεολογικής φόρτισης ή και επαναφόρτισης του μηνύματος και πολλών άλλων λειτουργιών που ενεργοποιούνται σε αυτό το παιχνίδι απομνημόνευσης και μετασχηματισμού.

Εν κατακλείδι, γύρω από όλους αυτούς τους άξονες, η τεράστια ποι-

κιλία και ετερογένεια των περιπτώσεων μορφοποιείται και ταξινομείται με τρόπους που οδηγούν τον αναγνώστη να συνειδητοποιήσει ευρύτερα επαναλαμβανόμενα σχήματα, σημαίνουσες σταθερές και μεταβλητές για το ίδιο το λογοτεχνικό φαινόμενο ως φορέα του ιστορικού και του νοούμενου ως πραγματικού.

Λητώ Ιωακειμίδου
Επίκουρη Καθηγήτρια
Συγκριτικής Φιλολογίας
Τμήμα Φιλολογίας
ΕΚΠΑ